

Autor: Anu Rannus

Väärtuskasvatusest koolis

AINULT SÜDAMEGA NÄED HÄSTI.
KÕIGE TÄHTSAM ON SILMALE NÄHTAMATU.

Antoine de Saint-Exupery

Väike Prints.

Miks väärtused?

Olen Anu Rannus ja töotan Tallinna Kristiine Gümnaasiumis inimeseõpetuse õpetajana ja Aruküla lasteaia Rukkilill õpetajana.

Pean väärtuskasvatust väga oluliseks, sest inimeseõpetust ilma väärtuskasvatusega polekski olemas. Uue õppekava tegemisel on olnud suuri vaidlusi inimeseõpetuse aine üle ja paljud on leidnud, et sellist ainet polekski nagu vaja. Valmistab rõõmu, et tähelepanu on pööratud väärtuskasvatusele, ja tunnen, et inimeseõpetus saab sealt oma eksistentsile jõudu juurde.

Leian, et väärtuskasvatus peaks saatma koolis igat ainetundi, ühistegevust. Väärtuskasvatus lasteaia on lapse kõlbelisel kujunemisel väga tähtis, kuna koolieelses eas tekib hea ja halva tundmine ja õpetaja tegevus ja eeskuju on väga olulised tõekspidamiste kujunemisel.

Aastatel 2006/2007 osalesin koolijuhtide juhtimiskursusel ja kursuse lõputööna valmis töö „Organisatsiooni kultuur. Väärtused.” Antud töö põhjal on tehtud ka järgnev kirjutis ning töö teema valikut mõjutas kursusel kuulnud erinevate lektorite (R. Rohelaan, R. Anton, K. London, L. Simson) rõhuasetus organisatsiooni kultuuri, väärtuste ja hoiakute olulisusele.

Töö eesmärgiks seadsin:

- tutvuda teemakohase allikmaterjaliga;
- leida meetodeid, kuidas on võimalik mõjutada õpilaste väärtushinnanguid;
- analüüsida Kristiine Gümnaasiumi arengukavas olevaid väärtusi;
- viia läbi uurimus õpilaste ja õpetajate seas väärtuste välja selgitamiseks.

Õpetajad osalevad kooli (lasteaia) arengukava koostamisel, kus pannakse paika erinevad väärtused, kas nad on siis sõnastatud põhimõtete, eesmärkidena või visiooni, missioonina. Kui see töö on tehtud, siis ei teadvustata endale, et need ilusad sõnad, mis kirja on pandud, on ka

meie tegevuse aluseks, seega oli mu töö hüpoteesiks, et õpetajad ei tea täpselt, milline on nende kooli (lasteaia) missioon, visioon, ning et õpetajate ning õpilaste väärtushinnangud on erinevad.

Toimunud on väärtuste ümberhindamine seoses ühiskonna arenguga. Kahjuks küll mitte kõlbeliste, eetiliste väärtuste poole, vaid materiaalsete väärtuste poole.

Järgnevalt mõned mõttelõiked

President Toomas Hendrik Ilves Eesti Vabariigi 89. aastapäeval oma kõnes rõhutas: „Meil lasub kohustus Eesti riigi ideed, vanematelt saadud pärandust hoida ja edasi kanda. Meie tugevus peitub väärtushinnangutes, isikuomadustes ja kõlbelistes hoiakutes. Nendeta oleme nõrgad. /.../ Ühiskond, mis näeb kõrgkoolidiplomis väärtust iseeneses, mis keskendub müügikunstile ja ärijuhtimisele, ei jõua minu meelest kaugele...” (*Postimees* nr 46 26.02.2007)

Indrek Neivelti mõte, mida teha, et väljasuremine peatada: „/.../ ma ei ole sotsioloog ega demograaf, kuid väärtushinnangud peavad kindlasti muutuma, väärtushinnangud on peamised. Kõik algab pihta peast, väärtushinnangutest. Kes külvab kõige rohkem väärtushinnanguid? Seda teevad reklaamiandjad ja artiklite kirjutajad ajakirjanduse kaudu. Või mitte enam ajakirjanduse, vaid meedia kaudu.” (*Postimehe* lisa *Arvamus Kultuur* nr 8 03.03.2007)

Enn Soosaar märkis oma kõne lõpul konverentsil „Ühiseid väärtusi hoides” (26.09.2008): „Ühised väärtused ootavad ja nõuavad meie ühist hoidmist. Kui mitte kõik, siis enamik Eesti kodanikke on sellega kindlasti päri. Ainult et nende hoidmise ja realiseerimisega riigi ja omaenda elus ei ole eestlased piisavalt edukad olnud.” (*Eesti Päevaleht* nr 236 11.10.2008)

Viimastel aastatel on koolis rohkem tähelepanu pööratud kooli rollile laste sotsialiseerumisel. Selle alla kuulub sotsiaalsete toimetuleku oskuste õpetamine, ühiskonna väärtuste edastamine ja hindamine ning kõlbeline kasvatus. Ka uues õppekavas on läbiva teemana: Väärtused ja kõlblus.

Väärtuskasvatuse olulisus koolis

- Väärtused moodustavad organisatsiooni kultuuri tuuma, olles otsustamise ja käitumise aluseks ning asendavad arvukaid protseduure, reegleid ja instruktsioone organisatsiooni igapäevases tegevuses.
- Jagatud väärtused muudavad töötajate käitumise ettearvatavamaks ja selle tulemusel organisatsiooni stabiilsemaks.
- Töötajad on organisatsioonile pühendunud, oma tööga suurema tõenäosusega rahul ja motiveeritud.
- Selged väärtused kergendavad uute töötajate (tööandja) valikut.
- Tihti puutuvad õpetajad kokku väärtuskonfliktidega, mis puudutavad kalliks peetavaid uskumusi, väärtusi, eelistusi, isiklikku maitset, elustiili, ideaale ja veendumusi.

Millised väärtused on kooli kontekstis kõige olulisemad ja kuidas edendada tööd väärtustega?

Meie koolil on kujunenud kindlad väärtused: neid järgitakse, hinnatakse, peetakse oluliseks.

Väljavõte Tallinna Kristiine gümnaasiumi arengukavast:

Kooli lipukiri

Viisakas ja tark inimene on väärtuslik ja vajalik.

Missioon

Tallinna Kristiine gümnaasium on põlvkondade järjepidevusele ja traditsioonidele toetuv, turvaline, uuendusmeelne, loovalt mõtleivate inimeste kool, mis annab ellu kaasa inimlikku soojust ja palju teadmisi. Kool, kus õpilased on huvitatud õppimisest ja õpetajad õpetamisest.

Kooli püsiväärtused

Meie kool on:

- Hea mikrokliimaga
- Traditsioone austav
- Arenemisvõimeline
- Õpilaste vajadustega arvestav
- Materiaalselt kindlustatud ja õppevahenditega varustatud
- Meeskonnana toimiv

- Kvaliteetset haridust pakkuv

Õpilased on:

- Teadmishimulised
- Ausad
- Heatahtlikud
- Rõõmsameelsed
- Viisakad
- Loovad

Meie õpetajad on:

- Lapsi armastavad
- Professionaalsed
- Intelligentised
- Õiglased
- Nõudlikud
- Huumorimeelsed

Arengukava tegemisel hinnati erinevaid väärtusi ja kirja on saanud neid piisavalt palju. Positiivne on see, et on eraldi välja toodud ka kooli, õpilaste ja õpetajate väärtused. Väärtused kajastuvad erinevates normides: ametijuhendid, töösisekorra eeskirjad, kooli kodukorrareeglid jm.

Õpetajate ja õpilastega vesteldes ei teata neid väärtusi, mis arengukavas on kirjas. Nimetatakse küll enamuses neid väärtusi, mis on kirjas, aga töö, mis on tehtud, on läinud „silmist ja südamest“.

Kooli lipukiri, missioon ja visioon peaksid olema nähtaval kohal kõigile kooli töötajaile ja külalistele.

Praktiline töö väärtustega

(Väärtuskasvatuse töövormid koolis. Mis on toimunud eriti hästi?)

Uurimuse läbiviimisel kasutasin rühmatöö meetodit. Eelnevalt vesteldi õpetajatega, selgitamaks välja, kas õpetajad on teadlikud oma kooli (lasteaia) väärtustest. Õpetajad nimetasid väärtusi, mis ühtisid ka arengukavas olevate väärtustega.

Väärtuste selgitamisel kasutati R. Rohelaane poolt antud väärtuskaarte, kus olid välja pakutud järgmised väärtused: muutused, tarkus, teadmised, rõõmsameelsus, lihtsus, saavutusvajadus, erinevuste austamine, altruism, tunnustamine, õiglus, staatus, jõukus, asjatundlikkus, soov jätta jälg, perfektsus, loomingulisus, lojaalsus, areng, kohusetundlikkus, ausameelsus, julgus, kvaliteet, kirglikkus, ausus, tõhusus, organiseeritus, koostöö, vastutusvõime, kliendi rahulolu, sõltumatus. Lisatud olid ka selgitused väärtuste kohta, et kõik saaksid üheselt aru väärtuste sisust.

Rühmatööd viidi läbi Tallinna Kristiine Gümnaasiumis gümnaasiumi astme õpilastega detsembris 2006 ja õpetajatega 2007. aasta jaanuaris ning Aruküla Lasteaia Rukkilill õpetajatega veebruaris 2007.

Rühmatöö ülesande kirjeldus

- Valige individuaalselt 30-st väärtusest välja 10 väärtust, mis teie arvates peaks kõige enam kehtima koolis (lasteaias) kui organisatsioonis (10 min).
- Võrrelge oma rühmas iga liikme poolt välja valitud väärtusi ja valige koos välja 6 väärtust, mis teie rühma arvates peaks kõige enam kehtima koolis (lasteaias) kui organisatsioonis (10-15 min).
- Rühmatöö tulemuste esitlemine ja rühmade tulemuste analüüsimine.

Tallinna Kristiine gümnaasiumi viie klassi kokkuvõtlikud tulemused

Tabel 1 Õpilaste väärtused

Klassid, kes pakkusid välja antud väärtuse (%)	100%	80%	60%	40%	10%
Väärtused	Koostöö Areng	Õiglus Organiseeritus	Teadmised Erinevuste arvestamine	Ausus Kohuse- tundlikkus Kvaliteet	Tunnustamine Tarkus Tõhusus Asjatundlikkus

Antud väärtusi vaadates võib tuua välja järgmist

Õpilased hindavad kõrgelt kogu koolikollektiivi koostööd, on orienteeritud arengule, teadmistele, kvaliteedile; oluline on nende jaoks õiglus, ausus, erinevuste austamine. Võiks arvata, et noored ihkavad vabadust või norme enda kasuks, siin aga vastupidiselt hinnatakse organiseeritust ja kohusetundlikkust. Kõrvale on jäänud jõukus, ühegi klassi poolt ei toodud seda välja. See näitab, et õpilastele pole materiaalsed väärtused esmatähtsad. Antud fakt peaks meid rõõmustama. Ei ole unustatud ka emotsioone – rõõmsameelsus on nii oluline.

Kooli arengukavas olevad väärtused on ka õpilaste väärtused.

Tallinna Kristiine gümnaasiumi 42 õpetajat moodustasid 5 rühma.

Tabel 2 Õpetajate väärtused

Õpetajate grupid, kes pakkusid välja antud väärtuse (%)	100%	60%	40%	20%
Väärtused	Koostöö	Loomingulisus Tarkus	Teadmised Areng Kvaliteet Ausus Rõõmsameelsus Tunnustamine Erinevuste arvestamine Asjatundlikkus	Vastutusvõime Muutused Lojaalsus

Õpetajate hinnangutest võib tuua välja järgmist: hinnatakse samuti koostööd väga kõrgelt, mis loob head eeldused koostööks kõigi huvigruppidega (visioonis partnerlussuhted). Tarkuse ja loomingulisuse hindamine kõrgelt on meeldiv ja kui need veel koosluses on, siis saavutata tulemus peaks kõiki rahuldama. Õpetajad on orienteeritud arengule, kvaliteedile, muutustele. Vastupidiselt õpilastele pole õpetajad väärtustest välja toonud organiseeritust ja kohusetundlikkust. Seda korvab siiski vastutusvõime ja lojaalsuse väärtustamine ühes rühmas. Rõõmsameelsus on säilinud (huumorimeelsed õpetajad)! Samuti nagu õpilastel pole jõukust väärtusena nimetatud.

Aruküla lasteaia Rukkilill õpetajate väärtuste hindamisel osales 17 pedagoogi, kellest moodustus 4 rühma.

Tabel 3 Lasteaiaõpetajate väärtused

Õpetajate grupid, kes pakkusid välja antud väärtuse (%)	100%	75%	50%	25%
Väärtused	Koostöö Areng	Loomingulisus Kohusetundlikkus	Teadmised Rõõmsameelsus Asjatundlikkus	Vastutusvõime Ausus

Lasteaiaõpetajad hindavad samuti kõige enam koostööd. Oluline on neile ka areng. Lasteaiaõpetajad on tavaliselt väga loomingulised ja siit tulenevalt on seda ka kõrgelt hinnatud. Teadmised ja asjatundlikkus, milleta kiirelt arenevas ühiskonnas toime ei tule. Lasteaiaõpetaja tunneb suurt vastutust ning peab töös oluliseks kohusetundlikkust ja suhetes ausust. Antud töö ja arutelu polnud Aruküla lasteaia töötajatele uus, sest eelmisel õppeaastal osaleti arengukava koostamisel ja toimus pikem koolituse teemal „Lasteasutus, kas teenindusorganisatsioon?“, mille viis läbi Mart Raik.

Kokkuvõtte rühmatöödest:

- a) väärtused nii õpilastel kui õpetajatel on sarnased;
- b) vaatamata sellele, et õpetajad on osalenud asutuse arengukava töös, pole neil selget ettekujutust asutuse visioonist, missioonist (õppeaasta eesmärgid on üldjuhul teada);
- c) juhtkonnad teavad oma kooli visiooni, missiooni.

Töö hüpoteesi võis osaliselt õigeks pidada: õige on see, et õpetajad ei tea täpselt, milline on nende kooli (lasteaia) missioon, visioon, kuid teisalt on õpetajate ning õpilaste väärtushinnangud lähedased, mis kindlasti viitab edukale koostööle.

Kindlasti on vaja individuaalselt ja rühmatöodes välja toodud väärtused sõnastada tegevustena, et kõik töötajad saaksid üheselt aru, mis ühe või teise väärtuse puhul peab tegema või mitte tegema, nii kujunevad väärtustest välja normid. Väärtuste puhul on inimeste vahelises suhtlemises oluline nende üheselt mõistmine. Mis tähendab mulle, sulle, kellelegi kolmandale KOOSTÖÖ. Mida ma teen, et see oleks tegelikus elus väärtus mitte sõnakõlks? Üheselt mõistmine hoiab ära konflikti.

Kindlasti pole oluline hoiakute, väärtuste muutumine, vaid olemasolevate hoiakute-väärtuste säilimine, kinnistumine, tugevnemine.

Olulisematest ettevõtmistest on veel koolis toimunud õpilaskonverents „Märka inimest” veebruaris 2006, kus juhendasin gümnaasiumi õpilaste tööd teemal „Sallivus”. Õpilased viisid läbi küsitluse gümnaasiumi õpilaste seas ja küsitluse tulemused näitasid, et õpilased on kõige sallivamad usuliste tõekspidamiste osas 91%, erinevate hobide suhtes 83%, puudega kaaslase ja erineva muusikalise maitse suhtes 68%. Vähem sallivad ollakse teistsuguse riietumisstiili (60%) ja erinevate väärtushinnangute suhtes. Konverents oli koolidevaheline ja ettevalmistuses ja läbiviimisel toimus koostöö põhiliselt erinevate keelte õpetajatega. Kokkuvõtvalt võib öelda, et meie gümnaasiumiõpilane aktsepteerib endast erinevat kaasõpilast.

Õpilastele toimus eelmisel õppeaastal Lastekaitse Liidu eestvedamisel plakatikonkurss „Ei diskrimineerimisele!”, mille käigus toimusid huvitavad arutelud väärtuste teemadel: eelarvamused inimeste vanuse, rassi, seksuaalse orientatsiooni ... osas.

Kui edukas on minu poolt edendatud väärtuskasvatus?

Raske on hinnata enda edukust selles töös, sest käega katsutavat tulemust sellest ei tule. Kuid positiivne tagasiside (hea sõna, toetus) õpilastelt, kolleegidelt, lastevanematelt annab jõudu sellega edasi tegelda. Seda tööd on võimalik teha ainult koostöös teiste kolleegidega. Parim kontakt ja mõtte haakumine on emakeele õpetajatega, sest emakeel ja kirjandus on väärtuskasvatases olulisel kohal. Väikeste laste puhul kindlasti isiklik eeskuju.

Minu eeskujud ja autoriteedid väärtuskasvatuse läbiviimisel

on olnud minu kunagised esimesed õpetajad lasteaiast ja algklasside päevilt. Püüan juhendada sellest, et olla õiglane, sõbralik, usaldusväärne, võtta õpilast kui koostööpartnerit, säilitada rõõmsameelsus – sellised olid minu esimesed suurepärase õpetajad.

Eeskujuks on tädi, kes jutustas erinevaid lugusid oma perekonnast, Eesti ajaloost, arutles igapäeva elu teemadel. Ma arvan, et vanemad ja vanavanemad on kindlasti väärtuste edasikandjad, kui jutustavad oma lastele erinevaid lugusid enda elust.

Kes on toetanud mind väärtuskasvatuse läbiviimisel?

Toetus on vastastikune: olen saanud oma kolleegidelt, perekonnalt. Parem küsimus on: Mis on mind toetanud? Erinevad õpingud ja kohtumised erinevate inimestega; kultuuriüritused, (aja)kirjandus, reisimine, positiivsed ja negatiivsed kogemused.

Mida oleks vaja väärtuskasvatuse edukaks läbiviimiseks?

Õpetajal on vaja aega süvenemiseks antud teema olulisusest aru saamiseks: lugemiseks, enesetäienduseks.

Õpilastega: arutelud, vestlused, aktiivtööd. Õpilaste kohtumised erinevate elualade esindajatega (valitsuse ja riigikogu liikmed, kirjanikud, sportlased, kultuuri- ja kunstitegelased...)

Väärtustest oskavad meie poliitikud jm avaliku elu tegelased väga ilusate ja säravate sõnadega tihti rääkida, kuid aeg on näidanud, et jutt ja tegevus on tihti erinevad. Sellest võtavad eeskuj

lapsed ja oskavad ka kenasti sõnu ritta seada – lausa lust on lugeda mõne õpilase mõttearendusi väärtuste teemal, aga käitumine on hoopis midagi muud ...

Väärtuskasvatuse piduriks on kindlasti edukusele rajatud pingeread, materiaalsele hüvedele orienteeritus – see, mis meid igal sammul ümbritseb.

Kõikide meie tegevus peaks peegeldama neid väärtusi, milles oleme kokku leppinud, ja parim on see, kui meil on vajadus ning huvi neid järgida.